

Fekete Éva: A közösségi tér, mint a bizalmi háló központja
Közösségi kötelékek a Labor Café körül az orosz–ukrán háború első napjaiban
Esettanulmány

„...bizalom nélkülözhetetlen a közösség tagjai között a segítségnyújtó együttműködéshez és reciprocitáshoz” (Utasi 2002)

Absztrakt

Az esettanulmány egy kelet-magyarországi megyeszékhelyen működő közösségi tér segítő hálózatának szerveződését ismerteti. A cikkben bemutatott Labor Café segítő együttműködéseinek vizsgálata 2022. február 25. és március 7. között, résztvevő megfigyelés, terepmunka és interjú módszerrel történt az orosz–ukrán háború kitörésének első tíz napjában. A tanulmány egy alulról jövő szolidaritási, bizalmi hálózat működését kívánja bemutatni, mely a Labor Café körül szerveződött krízishelyzetben. A terepmunka során a szerző maga is a segítő hálózat tagjaként tevékenykedett önkéntesként, így jelen tanulmány egyfelől tapasztalatainak összegzése, másfelől a tapasztaltak megértésének érdekében azok tágabb elméleti keretbe helyezése is egyben. A tanulmány részletesen kitér a hazai szolidaritási hálózatok és támogatói attitűdök bemutatására az esettanulmányban bemutatott események ismertetésével.

Kulcsszavak: közösség, bizalom, szolidaritás

Abstract

The case study describes the organisation of a community space support network in a county seat in Eastern Hungary. The study of the Labor Café's facilitative collaborations presented in this article was conducted using participant observation, fieldwork and interview methods between 25 February and 7 March 2022, during the first ten days of the outbreak of the Russian-Ukrainian war. The study aims to show the functioning of a grassroots solidarity and trust network organised around the Labor Café in a crisis. As the author herself was a volunteer member of this network during the fieldwork, this paper is both a synthesis of her experiences and a theoretical framework for understanding them. The paper will provide a detailed description of the solidarity networks in Hungary and support attitudes by describing the events presented in the case study.

Keywords: community, trust, solidarity

Bevezető

Magyarország a TÁRKI által vizsgált – többnyire európai – országok körében az alsó középmezőnyben helyezkedik el az általánosított bizalom szintjének tekintetében. A 2021 júniusában készült jelentés szerint, hazánkban az eseti javuló tendenciák mellett is jelentős a bizalomhiány, és rossz a helyzet az idegenellenesség társadalmi elterjedtsége tekintetében is (Gábos-Tomka-Tóth 2021:9). Pedig az általánosított bizalom elősegíti a civil társadalom szerveződését, és elősegíti a társadalmi toleranciát (Stolle, 2002), ezzel együtt pedig a társadalmi és kisközösségi szolidaritást és a társadalmi tőkét is erősíti. A társadalmi tőke egyik fontos összetevője az általánosított bizalom, vagyis az emberek megbízhatóságával szemben tanúsított általános attitűd. Utasi és kollégái által készített, a nukleáris családi körön belüli bizalmas kapcsolatoknak és baráti kötelékeknek vizsgálatakor szoros összefüggést találtak a hazai gazdasági-politikai változások és a társadalmon belüli bizalom szintje között (Utasi, 2002). A rendszerváltás utáni forráshiányos időkben alakult önálló kisvállalkozások – és kényszervállalkozások – beindításához is elsősorban a családon belül nyújtott anyagi segítséget vették igénybe (ibid). Ebben az időszakban felértékelődtek a forrásokat nyújtani képes, családi körön túlmutató szoros baráti kötelékek, így a bizalom ezekre a kötelékekre redukálódott. E folyamatok, előzmények hatására, számos empirikus kutatás mutatja, hogy Magyarországot a bizalom alacsony szintje mellett gyenge civil aktivitás és önkéntes kultúra (Hoskins et al, 2006, Kostelka, 2014, KSH 2012, Czike-Kuti, 2006), a másságot, ezen belül az idegeneket (menekülteket, bevándorlókat) és egyéb kisebbségi csoportokat elutasító attitűd jellemzi (Sik, 2016, Sik-Simonovits-Szeitl, 2016), s mint ilyen, egyfajta bezárkózó társadalomként értelmezhető. A bizalom alacsony szintje a hazai adományozási kultúrán is tetten érhető. Messze magasabb arányban adományoznak a magyarok közvetlenül a rászorulóknak, vagy csatlakoznak egyházi, állami intézményrendszeren keresztül szervezett jótékonyági programokhoz, mint a civil szervezetek kezdeményezéseihez (Czike – Kuti, 2006). A szolidaritás vállalása, a kiállás, bármilyen kollektív cselekvés és a segítség aktusa is mélyen átpolitizált a mai Magyarországon (Takács, 2018). A társadalmi szolidaritás megnyilvánulásai túlnyomórészt ad hoc döntésekből, hirtelen reakciókból eredő erős, impulzív érzelmi töltetű egyéni akciók, úgynevezett reflexív szolidaritási aktusok (idib). Azonban a fentiek ellenére sem jelenthető ki, hogy a magyarokban ne lenne szolidaritáspotenciál.

A tanulmányban arra vállalkozom, hogy bemutassam a Labor Café Adománykávézó Nyitott Közösségi Tér ukrán–orosz menekültválság idején szerveződött segítő tevékenységének 2022. február 25. és március 7. közötti szakaszát. A tanulmány fókuszában az alulról jövő, önszerveződő közösségek segítő hálózatának bemutatása, elemzése áll egy konkrét eseményen keresztül. A dolgozat első részében áttekintem a vizsgálódás keretét szolgáló elméleti hátteret. Röviden ismertetem az orosz–ukrán háborúval kapcsolatos segítségnyújtás körülményeit, kitérve az állam által nyújtott segítségre és a civil szervezetek, mozgalmak segítő munkájára is, azt követően bemutatom az esettanulmány helyszínét szolgáló közösségi teret. Végül az esettanulmányban bemutatom azokat a szereplőket, helyszíneket és eseményeket, melyek a Labor Café által szervezett segítő tevékenységben szerepet játszottak, megvalósultak, és összegzem azokat.

Bizalom, társadalmi tőke, szolidaritás

A társadalmi tőkének több mozzanata van, a kölcsönösétől a bizalmon át az együttműködést előmozdító társadalmi normákig és kapcsolathálókig. Az egyes értelmezések nézőpontjai nem jutnak egyértelmű konszenzusra abban, hogy a társadalmi tőkének inkább egyéni, vagy társadalmi jellege dominál, inkább az individuumokhoz vagy a kollektívumokhoz kötődik. A társadalmi tőke vizsgálatának kezdeti időszakában a kutatók annak elsősorban gazdasági és politikai hatásait vették figyelembe, míg a közelmúltban már felbukkan az egészségüggyel, az oktatással és a szociális ellátással összefüggésben is a fogalom. A társadalmi tőke első említése Hanifan nevéhez köthető, aki a 1916-os *The Rural School Community Center* című elemzésében a társadalmi egységeket alkotó egyének mindennapi életében létrejövő interakciók, baráti kötődések, szimpátiák leírására használja (Hanifan, 1916). Értelmezése szerint minden, az emberek számára a mindennapokban fontos jelenség – jóakarát, barátság, egymás iránti kölcsönös érzékenység – társadalmi tőkének tekinthető.

A társadalmi tőke elméletének hazai és nemzetközi szakirodalma egyaránt kiterjedt (A társadalmi tőkéről a magyar szociológiai irodalomban lásd pl.: Orbán–Szántó 2005; Füzér–Gerő–Sik–Zongor 2006; Sik 2006; Csizmadia 2008, Farkas, 2011). Az egyik legismertebb értelmezés Bourdieu nevéhez köthető, aki elméletével meghaladva a tőke gazdasági értelmezését, kulturális, társadalmi és szimbolikus tőkéről értekezett, melyek bizonyos körülmények között egymásra átválthatóak (Bourdieu 1998). Értelmezése szerint a társadalmi tőke az egyének társadalmi kapcsolathálók kialakítása érdekében tett erőfeszítések mentén jön létre, és amellyel az egyén – a magánvagyonhoz hasonlóan – társadalmi státuszát erősítheti, hatalomra tehet szert. Bourdieu amerikai kortársa, Coleman az emberi viszonyok széles körére kiterjesztette a társadalmi tőke fogalmát, majd az oktatás társadalmi kontextusának elemzésébe vonta be azt. A társadalmi tőke Coleman elmélete szerint akkor keletkezik, amikor az emberek között a cselekvést elősegítő viszonyok jönnek létre, s a társadalmi tőke e viszonyokban testesül meg. Az erőforrásként használható társadalmi tőkének három alaptípusát határozta meg, melyek a kötelezettségek/elvárások, az információs csatornák és a normák/szankciók. Az oktatás eredményességét az emberi tőke felhalmozással azonosítja, és mértékének szempontjából meghatározó jelentőség tartja azokat a viszonyokat, melyek szülők és a gyermekek, valamint az iskola és közösségei között jönnek létre (Coleman, 1994). Mivel megítélése szerint a társadalmi tőke bizonyos típusainak „fogyasztásából” nem lehet kizárni másokat, így az bizonyos esetekben közjósággként is megjelenik, de értelmezésében továbbra is az egyén cselekvéseit előnyösen alakító vonatkozásokon van a hangsúly. Coleman társadalmi tőke koncepciójának köszönhető, hogy az a társadalomelmélet egyik központi fogalma lett. A társadalmi tőke kollektivistikus felfogásának mérföldköve Putnam (1993, 2000) munkásságához köthető. Ő az, aki elsőként kapcsolja össze a társadalmi tőke fogalmát a közélettel, a civil kurázssal, és világít rá e civil fellépés társadalmi kapcsolatok sűrű, intenzív, kölcsönös alapuló rendszerének hatékonyságot növelő hatására (Putnam 2000:19). Értelmezésében a társadalmi tőke komplex jelentéstartalommal bíró kulturális jelenség, mely nagy közösségek jellemzője. Egyszerre jelenti a közintézményekbe vetett bizalmat és a kollektív cselekvés készségét.

Két kulcsszó, az együttműködés és mozgósítás jelenti Fukuyama társadalmi tőke elméletének esszenciáját. Elméletére alapozva a társadalmi együttműködésekkel összefüggésben a társadalmi tőkét az emberek közti társadalmi együttműködést (kooperációt) elősegítő, „mozgósított” informális társadalmi normák és értékek – például reciprocitás, valláserkölc bizalom – együtteseként határozhatjuk meg (Orbán-Szántó, 2005 idézi Ponyi, 2014). Akkor lehet szó ugyanis a társadalmi tőkéről, mint felhasználható és bővíthető erőforrásról, ha a potenciális társadalmi normákat adott társadalmi kapcsolatban előhívjuk és mindenki számára kölcsönösen előnyös együttműködés érdekében mozgósítjuk. Fukuyama felhívja a figyelmet azonban arra a tényre is – hivatkozva a maffiára – hogy a társadalmi tőke csak abban az esetben lehet pozitív előjelű, építő hatású, ha a társadalmi fejlődés szempontjából hasznos annak működése és mértéke (Fukuyama, 1997, 2007).

A fenntartható társadalmi fejlődéssel összefüggésben rendszeresen napirenden van a társadalmi tőke értelmezése az egyes pénzügyi, politikai, gazdasági, vagy éppen nemzeti, nemzetközi fejlesztésekkel foglalkozó aktorok körében. Ennek az aktív érdeklődésnek köszönhetően újabb és újabb értelmezései jelennek meg a fogalomnak, így a Világbanknak és az Európai Bizottságnak is megvan a maga társadalmi tőke definíciója.¹²

A társadalmi tőke formális és informális társadalmi hálózatok mentén, szűkebb és tágabb családi, rokoni, baráti-ismeretségi körben, iskolában, munkahelyen, klubokban, stb. van jelen és ezek mentén működik. Ezen hálózatok mentén megjelenhet, mint a kapcsolati hálónon alapuló, információáramlás, kölcsönösségi/kölcsönös segítségi norma, közös fejlődés és versenyképesség, kollektív cselekvés és társadalmi együttműködés, vagy kollektív/közösségi tudat, bizalom és szolidaritás (Putnam 2000, Flap 2002). A társadalmi tőke minősége, mélysége és iránya alapján beszélhetünk megkötő (bonding, vagy kizáró) és áthidaló/összekötő (bridging, vagy befogadó) társadalmi tőkéről (Putnam, 2000). E két típus közötti egyensúly kiemelkedő fontossággal bír a társadalom osztársadalmi tőkéjének, bizalmi szintjének szempontjából. A megkötő társadalmi tőke nagyobb valószínűséggel jár negatív következménnyel a befelé forduló és kizáró jellegének köszönhetően, ugyanakkor a társadalmi támogatás fontos forrása is. Önmagában egyik típus sem negatív, de az egyensúly és a kontextus függvényében negatívvá válhatnak. A túlzottan befelé mutató hálózatok elősegíthetik a szemellenzösséget, a rasszizmust, a szexizmust, egyéb deviáns viselkedésmódok elterjedését és a dezintegrációt. Takács Erzsébet felhívja továbbá a figyelmet arra is:

„A bizalmatlanság, illetve a kirekesztésen alapuló szolidaritás erősíti a dezintegrációt, a deviáns viselkedésmódok elterjedését (Merton, 2002: 201-277.) vagy egyszerűen csak a normaszegést (Tóth, 2009; Keller 2013), gazdasági veszteséggel jár, az anyagi és az emberi erőforrások pazarlásával (Kornai, 2003),¹² valamint személyes, pszichológiai és egészségügyi kockázattal a bizonytalan, szorongó, frusztrált egyének számára (Kopp-Martos, 2011; Wilkinson-Pickett, 2010).” (Takács, 2018:24).

1 „A társadalmi tőke azokra az intézményekre, kapcsolatokra és normákra utal, amelyek adott társadalom társas interakcióinak mennyiségét és minőségét alakítják” (World Bank 1999).

2 „A társadalmi tőke ... egy közösség vagy társadalom kooperációs és kollektív cselekvési képessége” (Europäische Kommission 2005)

Michael Woolcock 1999-ben írt tanulmánya és a Világbank által 2000-ben készített jelentés említ egy harmadik társadalmi tőkefajtát, az összekapcsoló (linking) társadalmi tőkét, mely a korábbi horizontális irányú tőketípusok mellett – melyek a többé-kevésbé azonos társadalmi osztályú egyéneket kötik össze – egy olyan függőleges, felfelé irányuló társadalmi tőkefajtát fed le, mely az embereket kulcsfontosságú politikai (és más) erőforrásokhoz és gazdasági intézményekhez kapcsolja – azaz átkel az erőviszonyokon (Világbank, 2000).

A társadalmi tőke hatásának, funkciójának gazdasági, politikai – a civil társadalom megerősítését és kiterjesztését érintő-, valamint átfogó társadalmi vetülete egyaránt van, melyek közül a kutatás szempontjából releváns a társadalmi kohéziót és integrációt érintő társadalmi funkció. A társadalmi tőke legfontosabb jellemzője egyebek mellett, hogy lehetővé teszi az emberek közötti együttműködést a legkülönbözőbb csoportokban, vagy azok között. A társadalmi tőke koncepciójától elválaszthatatlan a bizalom, a társadalmi normák és a kapcsolati hálók kapcsolatának vizsgálata, mint a szociológiaelmélet három bevett kategóriája. A társadalmi tőke szociológiaelméletével, a bizalom társadalomelméletéhez visszanyúlva foglalkozik tanulmányában Füzér Katalin (Füzér, 2015), aki a három társadalmi tőketípust a bizalom, az együttműködési normák és a kapcsolathálók dimenzióiból vizsgálja. A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy a társadalmi tőkeelméletet, mint „minden társadalmi problémára felírható csodaszert” (Füzér, 2015:7) biztosabb alapokra helyezze azzal, hogy a bizalom társadalomelméletének kulcsfogalmait – ösbizalom, a partikuláris interperszonális bizalom, általánosított interperszonális bizalom, az absztrakt rendszerekbe vetett intézményi bizalom, absztrakt rendszerek képviselőibe vetett intézményesített interperszonális bizalom - és a köztük lévő összefüggéseket értelmezi, vizsgálja és átvezeti a társadalmi tőke elméletébe.

A tanulmány legfontosabb megállapítása, hogy az interperszonális bizalom mögött meghúzódó együttműködési normák társadalmanként eltérőek. Kiemeli, hogy a családelvű társadalmak³ együttműködési normáira az erős bizalom, feltétel nélküli lojalitás, hűség jellemző, sőt elvárt norma, míg a csoporton kívül mutató együttműködési normáira ellenkezőleg, épp a bizalmatlanság jellemző és elvárt (Banfield 1958, idézi Füzér 2015). Az ilyen szűk bizalmi rádiuszú társadalmakkal kapcsolatban megállapítja a tanulmány, hogy nem pusztán arról van szó, hogy partikuláris csoportokra fragmentálódik és korlátozódik a bizalom, hanem arról is, hogy az ilyen társadalmakban ennek velejárója törvényszerűen a bizalmatlanság is. A tanulmány kitér a tág bizalmi rádiuszú, általánosított interperszonális bizalommal rendelkező társadalmakra is, melyekre jellemző, hogy az egyének szocializációjuk során elsajátítják a partikuláris csoport(ok)hoz nem tartozókkal kapcsolatos együttműködési normákat is, úgy mint a megbízhatóságot, a tisztességet, kiszámíthatóságot és becsületességet. E tulajdonságok a társadalmon belül mindenkire érvényesek, betartásukra kölcsönösen számítanak annak tagjai. Putnam és Fukuyama munkáira hivatkozva (Putnam 1993, 1995, 2000, Fukuyama 1995, 1999) a tanulmány összegzi azt is, hogy a stabil demokráciák a partikuláris és az általánosított interperszonális bizalomnak, a fentebb leírt összefüggések mentén kiemelt jelentőséget tulajdonítanak abban az értelemben, hogy a spontán szociabilitás jelenléte döntően befolyásolja az adott társadalom demokratikus stabilitását, civil szerveződéseinek aktivitását és gazdasági sikerességét (ibid). A szerző a

3 Banfield 1958; Putnam 1993; Fukuyama 1995; Utasi 2002, 2008, 2013 nyomán hivatkozva Füzér 2015

tanulmányban vizsgálat alá vonja az intézményi és az intézményes interperszonális bizalmat is, mint azon bizalom típusokat, melyek a technikai rendszerekhez, intézményekhez és az azokban kapcsolatokat létesítő személyekkel összefüggnek. Fűzér arra a megállapításra jut tanulmányában, hogy a társadalmi tőkével kapcsolatos vizsgálódást azzal kell kezdenünk, hogy tisztázzuk, milyen a vizsgált csoport/társadalom bizalmi rádiusza.

A szolidaritással kapcsolatos felvetések a szociológia kialakulásának kezdetétől jelen vannak a tudományág diskurzusában, a modernizációnak azt a hatását vizsgálva, melyben az együtt cselekvés személyes-közösségi kapcsolatokon és hagyományközösségeken alapuló motivációi egyre inkább háttérbe szorulnak, hatásuk az integráció terén egyre inkább gyengül (Durkheim 2001; Tönnies 2004). A szolidaritás, a másokért vállalt felelősség, az együvé tartozás érzése a közösségek velejárója, melyek előfeltétele a kölcsönös bizalom (Utasi 2013).

A *solidaire* melléknévből származó szó azt a kölcsönös függőséget írja le, ami az egyének laza csoportosulását közösséggé formálja (Bauman 2000). Az első modern, a szolidaritással foglalkozó szociológiai művet Durkheim jegyzi (A társadalmi munkamegosztásról, 1893), mely nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a szolidaritást a társadalmi integráció kérdésével hozzák összefüggésbe. Elméletében két szolidaritás típust határoz meg, melyek a társadalmakat integrálhatják. Az egyik, a mechanikus szolidaritás, mely mint mondja az egyének hasonló kulturális értékein, a közösségek kollektív tudatán alapul, a kapcsolatok hálóján keresztül működik és mely a tradicionális társadalmakban éppen úgy nélkülözhetetlen, mint a modern társadalmakban. Ez utóbbiakban a mechanikus szolidaritást napjainkban a család és a rokonság biztosítja (Durkheim 1986). A szolidaritás másik altípusa az organikus szolidaritás, mely Durkheim szerint a kölcsönös függésen alapul és annak felismerése kényszeríti ki, hogy az eltérő munkamegosztási pozíciók miatti egyenlőtlenségek kiegyenlítése, a leszakadók segítése a kedvezőbb pozícióban lévők érdeke is.

A szolidaritás tehát a társakhoz tartozás kötelékét hozza létre annak felismerésével, hogy a társulás minden tagja egymásra van utalva, minden tag potenciálisan rászorul a társak szimbolikus vagy materiális segítségére, és minden taggal szemben megfogalmazódik áldozatok meghozatalára vonatkozó elvárás, mely potenciális segítőtvé is teszi a tagokat. A szolidaritást tehát kölcsönösség feltételezése is jellemzi. A globalizált piacgazdaság olyan gyors egymásutánban következő változásokat generál, melyek megakadályozzák, megnehezítik a hosszú távú együttműködések érdekének, a szolidaritáshoz és altruizmushoz szükséges bizalom kialakulását (Utasi, 2013). A közösségi szolidaritás tartalma beszűkül, rövid távú érdekek mentén jön létre, a hosszú távon is fennmaradó reciprocitáson alapuló szolidaritás a családra, legszűkebb rokonságra korlátozódik (Fukuyama, 2000, Utasi 2013).

Magyarok segítő szerepben – az orosz–ukrán háború menekültjeinek segítése 2022-ben

Az Oroszország által Ukrajna ellen indított támadás következtében menekülthullám indult el Nyugat-Európa felé, mely jelentős részben érintette Magyarországot. A háború kitörését követő hat hónapban egymillióan lépték át a magyar határt ukrán területekről menekülőkként (TÁRKI, 2022). A 2015-ben, a szíriai háború miatt megindult menekültáradattal kapcsolatban is megmutatkozott, hogy hazánk, európai viszonylatban bizalmatlan, sőt szélsőségesen

menekültellenes és migrációellenes retorikát folytatott és folytat. A 2015-ös menekültválság idején nagy port kavart intenzív, a menekültek ellen hangoló kormányzati propaganda, majd a déli határreszen fizikailag is felhúzott akadály explicit kifejezése annak, milyen pozíciót foglal el a magyar kormány a migránsokkal kapcsolatban az európai porondon. Az integrációt ellehetetlenítő jogi és szolgáltatási környezet a szíriai menekülthullám idején kialakult állapotában az orosz–ukrán háború hatására megszületett közös európai minimum bevezetése hozott fordulópontra. Az EU Tanácsának, a 2001/55/EK ideiglenes védelemre vonatkozó irányelvének 2022. március 4-i aktiválásával a magyar kormány menekültbarát politikába kezdett. Ez a tanácsi határozat az Ukrajnából a háború miatt menekülni kényszerülők ideiglenes védelmét biztosította az Európai Unióban, ami itthon a „menedékes státusz” néven került a köznyelvbe. Mind a kormányzat, mind a lakosság menekültekkel kapcsolatos megítélése változott 2022 tavaszán, melynek oka a bevezetett tanácsi határozat mellett a földrajzi közelség és kulturális hasonlóság felismerésére vezethető vissza, amit a kárpátaljai magyarsággal szembeni együttérzés tovább erősített. A jogi és szakpolitikai támogatás nélkül megkezdett menekült- segítségben több aktor közösen vett részt a háború kitörését követő, a jelen tanulmány vizsgálatának fókuszában álló időszakban. Az állam és az önkormányzatok mellett, a civil szektor rendkívül széles spektruma – a nagy segítségnyújtók, a kis- és közepes civil szervezetek, alulról építkező új civil szervezetek és számos nem regisztrált szerveződés –, valamint az egyéni segítők is részt vettek a gyorsan szerveződő potens hálózat kiépítésében. Az állami és önkormányzati szervek a katasztrófavédelemmel közösen kialakított és koordinált ideiglenes szálláshelyeken, tömegszállásokon elhelyezett menekültek számára napi háromszori étkezést biztosítottak. Emellett bizonyos közlekedést, alacsony összegű pénzügyi támogatást, egészségügyi ellátást és oktatást is hozzáférhetővé tettek korlátozott létszámban és elérhetőséggel (Tóth – Bernát, 2022). Az állam anyagi támogatás fejében az ellátatlan feladatok egy részét piaci szereplők és civil szervezetek számára kiszervezte, ám e szolgáltatások elérése így sem volt minden érintett számára gördülékeny és akadálymentes (ibid). A jellemzően határ menti településeken kialakított ideiglenes befogadó állomások, szálláshelyek tornatermekben, közösségi házakban, kollégiumokban kerültek kialakításra, ezek szolgáltatási színvonalának növelésében jelentős részt vállaltak a nonprofit szervezetek és a civil lakosság. Tanulmányában a Tóth – Bernát szerzőpáros így ír az akkori helyzetről:

„A civilek tevékenység-portfóliója és segítségnyújtásuk módja leírhatatlanul sokrétű, és jellemzően egymást átfedő: az első hetekben a határon és a környező településeken, illetve elsősorban a budapesti vasútállomásokon és a reptéren segítő civilek (szervezetek és mindenkitől független egyének, köztük külföldiek) próbáltak egyrészt azonnali átmeneti segítséget nyújtani az étkezés, szállás, személyszállítás, továbbutazás terén. Másrészt komplexebb problémákat is próbálnak megoldani az egészségügyi ellátástól kezdve a szenderd tartózkodási-jogi szabályokon kívüli esetek elintézésén keresztül, a hosszú távú szállásadás és egzisztenciális, anyagi ügyekig, a felmerülő élethelyzetek és problémák köre rendkívül széles skálán mozognak.” (Tóth – Bernát, 2022:359)

A Labor Café Adománykávézó Nyitott Közösségi Tér bemutatása

A Nyíregyházán működő közösségi tér egy 20 éves nonprofit szervezet által piaci alapon bérelt ingatlanban működik. A fenntartás költségeit kizárólag pénzadományokból, jellemzően magánszemélyek mikroadományyaiból és saját szolgáltatásaikból, programjaikból befolyt forrásból biztosítják 2014 óta. A szervezet 2004-ben jött létre azzal a céllal, hogy a helyi kis közösségek kezdeményezéseinek létrejöttét ösztönözze, támogassa. Az általuk működtetett közösségi tér operatív feladatait 12 önkéntesből álló stáb látja el.

A közösségi tér célja az általam megkérdezett, a működtetésben aktívan részt vevő önkéntesek elmondása szerint az, hogy a jelenlegi, egyre inkább elszigetelődött, individualizált világban kapcsolódási pont legyen a helyi közösség számára. Arról, hogy milyen problémára tud megoldással szolgálni ez a közösségi tér, azt mondják el, hogy sokaknak vágya a valahová tartozás. Sokaknak vannak ötletei, melyek nem valósulnak meg, mert nincs hol. Említést tesznek arról is, hogy sok fiatal van a környéken, akik máskülönben az utcán csellengének, melyekre egyszerre nyújt megoldást a tér.

A közösségi teret üzemeltető szervezet honlapján ez olvasható:

„A Labor Café Adománykávézó, Nyitott Közösségi Tér az emberekre, a helyi közösségre támaszkodik. Addig marad fenn, míg van mögötte társadalmi támogatottság, míg vannak olyanok, akik hisznek a független, szabad kezdeményezésekben, az összefogás erejében és fontosságában. Azzal, hogy közelebb hozzuk a közösséget egymáshoz a térben, közelebb kerülnek egy társadalmi ügryhöz, egy közösségi kezdeményezéshez is, melynek részesei lesznek felhasználóként és segítőként egyaránt. Célunk, hogy minél több fiatalnak adjuk át a közösségben való gondolkodás szemléletét, a közös siker adta élményt, az önkéntesen végzett segítő tevékenység adta tapasztalatokat és tudást. Tudjuk, hogy egy közösség ereje, ellenálló képessége azon múlik, hogy a tagjai mennyire képesek együttműködni, így a tér fenntartása és működtetése az önkénteseknek és az adományozóknak egy gyakorlati terep arra, hogy nyissanak egymás felé, új kapcsolatokat szőjenek.”⁴

A közösségi tér kapcsolati hálója

A Labor Café Adománykávézó Nyitott Közösségi Tér 2015-ös megnyitása óta folyamatosan építi közösségi hálóját több csatornán. Egyfelől a Szervezők (1) és a résztvevő önkéntesek (2) kapcsolati rendszereinek mentén, másfelől a megvalósuló programelemek során elért és bevont önkéntesek (3) hálózatának mentén. Ez utóbbi csoportnak a bevonása organikusan történik online vagy offline módon, további, másodlagos eléréseket generálva (4). A Labor Café online közösségi felületein folytatott kommunikációjának fókuszában az önkéntes segítségnyújtás, az adományozás, az egymással szolidáris és együttműködni képes csoportokba történő bevonódás és az azzal összefüggő érzékenyítés áll. A közösségi oldalak

bejegyzéseinek elemzéséből kiderül az is, hogy a közösségi térben zajló szakmai munka központi elemét képezik azok az összefogásokat, együttműködéseket segítő akciók, programok, melyeknek célja a bevont szereplők saját érdekein túlmutató segítségnyújtás (mint például támogatások biztosítása, adományok gyűjtése hátrányos helyzetű csoportok számára). A közösségi média felületeken a szervezet 5000 fős online közösséggel osztja meg a működésének, szakmai munkájának aktuális információit.

A fentebb leírt többszintű kapcsolati háló jelenti a teret életre hívó szervezet számára azt az adományozói és támogatói bázist, melyet az Ukrajna területéről menekülők megsegítésébe is bevont.

A következőkben bemutatom a segítő tevékenységben résztvevő szereplőket, majd ismertetem, hogy az egyes segítőik milyen feladatokat láttak el a vizsgált időszakban.

Szervezők és azok kapcsolati rendszere

Szervezőknek azokat a személyeket tekintem, akik a Labor Café projekt alapítása óta mindennapos aktív szerepet vállalnak annak működtetésében, fejlesztésében, szakmai munkájában.

A Szervezők kapcsolati rendszeréből az e tanulmányban bemutatni kívánt események megismerése érdekében két szál alaposabb bemutatása szükséges (Segítő 1., Segítő 2.), akik a Labor Caféval szorosan együttműködve, aktív szerepet vállaltak az esettanulmányban bemutatott segítő folyamat csatornáinak és kereteinek kiépítésében, majd a segítő tevékenység lebonyolításában. Mindkét segítő személyes kapcsolatból eredő, a Szervezők privát életének részét képező személyek és a hozzájuk kötődő csoportok. Az értelmezés megkönnyítése érdekében a segítőket az ábécé betűivel jelölöm az események leírásban.

Segítő 1. – „A”

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye szatmári részén, Panyolán élő helyi vállalkozó, számos helyi kulturális és közösségi kezdeményezés aktív szervezője. Tösgyökeres panyolai fiatal, ambiciózus, széles látókörű értelmiségi, fiatal családapa kiterjedt helyi kapcsolatrendszerrel, és kiváló helyismerettel rendelkezik. Feleségével, aki gyermekpszichológusként a térség szociális ellátórendszerére nagy rálátással rendelkezik, elkötelezettek a krízishelyzetben nyújtott aktív segítségnyújtás mellett. Segítő 1. kapcsolata a Szervezőkkel másfél évtizedre nyúlik vissza, baráti jellegű, így Segítő 1. pontos ismeretekkel rendelkezik a Labor Café céljairól, működéséről.

Ez az ismeret és a Labor Café online felületén közzétett adománygyűjtési felhívás ösztönözte abban, hogy február 25-én kapcsolatba lépjen a Szervezőkkel és a helyzet súlyosságának ismeretében azonnali segítséget kérjen. Az események további alakulásában kulcsfontosságú szerepe volt, hiszen a Szervezőkkel közös fellépése nyomán jutott el azonnal segélykérése a menekülteket befogadó településekhez. „A” személyes kapcsolatrendszere nyomán nyerhettek betekintést a Szervezők a határszélen kialakult helyzetbe, és a Szervezők „A”-val közösen döntöttek úgy a helyzetet látva, hogy saját stratégiát építenek ki a környékbeli településeken

elhelyezettek megsegítésére. „A” aktív szerepet vállalt a Szervezőktől beérkező adományok kezelésében, a szükségletek felmérésében és az operatív feladatokban is. A panyolai adományelosztó állomás és a menekültek befogadására alkalmas menekültszállás megszervezésében szintén jelentős szerepet vállalt.

Segítő 2. – „B”

Egyházi jótékonyági szervezet munkatársa, aki a kialakult menekültválságban a szervezet kötelékében megyei és országos szinten is koordinátori szerepet tölt be. Koordinátori feladata kiterjed a jótékonyági szervezet munkatársainak irányítására, a kapcsolattartásra a befogadó önkormányzatokkal és szoros összeköttetésben áll olyanokkal is, akik segítségüket ajánlják fel bármilyen formában a menekültválság nyomán a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye kistérségeiben kialakult krízis rendezésében. Diszpécserként feladata az információk megosztása saját szervezetének vezetésével és terepen dolgozó munkatársakkal, valamint a hozzá beérkező információk nyomán problémamegoldás és feladatok delegálása. „B” szoros személyes jellegű baráti viszonyt ápol a Labor Café egy szervezőjével, mely korábbi szakmai együttműködésükből ered, így pontosan ismeri a Labor Café működését, céljait, struktúráját és lehetőségeit. Számos alkalommal szorgalmazta a korábbi években a közös, tematikus adománygyűjtő akciók szervezését és lebonyolítását a Labor Caféval, mely programok nagy sikerrel, olajozott együttműködéssel zajlottak le.

Ennek az előzménynek a folytatásaként kereste meg a Labor Cafét, miután annak adománygyűjtő felhívásáról értesült, hogy az együttműködést felajánlja. A krízis Labor Caféban történő eseményeiben kulcs szerepe van, hiszen a jótékonyági szervezetnél betöltött munkája miatt folyamatosan naprakész információi voltak arról, milyen kihívások és problémák merülnek fel a menekültek fogadásában, ellátásában, mely települések számára kell segítséget nyújtani és miben, milyen típusú segítségnyújtásra van szükség. Szervezőkkel a kezdetektől folyamatos telefonos összeköttetésben állt a nap huszonnégy órájában, ahogyan munkahelyi kapcsolatai révén azokkal is, akik a határszélen láttak el feladatokat. Lehetősége volt arra is, hogy azonnal reagáljon a felmerülő igényekre, továbbítsa azokat a Szervezők felé, majd a befogadó településeket és Szervezőket közvetlenül összekapcsolja, így rövidítve le a segítségnyújtást ellátó láncot.

Résztevő önkéntesek és azok kapcsolati rendszere

Résztevő önkéntesnek azokat az önkénteseket tekintem, akik a Labor Café projektben az ukrán–orosz háború jelen tanulmányban ismertetett szakaszában napi szintű aktív szerepet vállaltak annak működésében, fejlesztésében. Ide sorolom azokat a támogatókat is, akik annak ellenére, hogy nincsenek közvetlen kapcsolatban a fizikai térben a Labor Caféval, azt folyamatosan támogatják anyagilag, felhívásaikat az online térben megosztják, ötleteikkel, szükség esetén kétkézi feladatvégzéssel segítik annak munkáját. Ebből a csoportból két személy alaposabb bemutatása szükséges. A vizsgált 10 napban ebből a csoportból feladatokba bevont személyek száma adományok válogatására, beszerzésére, koordinációra 8 fő, adományozóként számuk meghaladja a száz főt.

Segítő 3. – „C”

„C” német állampolgárságú, Magyarországon 15 éve élő értelmiségi, akinek kapcsolata a Labor Caféval 2017-re nyúlik vissza. Ekkor látogatott el budapesti lakhelyéről városnézésre Nyíregyházára, ahol véletlenül tért be a közösségi térbe. Annak céljai, szellemisége megtetszettek neki, így szabadúszó programozóként kötetlen munkaidővel rendelkezve, rendszeresen tért vissza a közösségi térbe, hogy onnan távmunkában dolgozzon. Rendszeres havi támogatóként a Labor Cafét anyagilag segíti 2017 óta. Kiterjedt nemzetközi kapcsolattal rendelkezik.

A Labor Café menekültválsággal kapcsolatos felhívására azonnal reagált és Nyíregyházára utazott, hogy segítse az adománygyűjtést. A jelen tanulmányban bemutatott időszakban kulcsfontosságú szerepe volt abban, hogy külföldi adományozókat toborozzon a Szervezők munkájának megsegítésére. A közösségi térből online bejelentkezve tudósította a magyar, német és svájci kapcsolatrendszerét arról, milyen közvetlen adományozói láncot építettek ki Szervezők és a kapcsolatrendszerükbe tartozók. Ellátogatott az adományokat befogadó és továbbosztó panyolai bázisra, hogy tudósítson arról a kapcsolatrendszerében, hogy az adományok biztosan oda kerülnek, ahol a legnagyobb szükség van azokra. Német szülővárosának napilapjában több napon át jelent meg cikksorozata a Labor Cafében és a határszélen látottakról, valamint arról is, mit tapasztalt több napos záhonyi önkéntessége során.

Segítő 4. – „D”

„D” 2017-ben csatlakozott a közösségi teret működtető önkéntesek táborához. A Labor Café közelében lakóként naponta többször haladt el a kávézó mellett, ami felkeltette érdeklődését. Jól tervezhető munkaideje mellett csatlakozott segítőként a közösséghez, számos programot szervezett, segített azok lebonyolításában. 2021 második felétől munkahelyet váltott és szabadúszó vállalkozóként a Labor Caféből dolgozott, mint közösségi irodát használta azt, így napi szinten folyt bele annak működésébe.

A kialakult krízishelyzethez köthető adománygyűjtő munkában kulcsszerepe volt a kezdetektől, hiszen az adományok fogadása, válogatása, önkéntesek toborzása és az átválogatott adományok elosztása is az ő feladata lett a Szervezők mellett. Az adományok beszerzésében, az önkéntesek koordinálásában, az adományozókkal és befogadó településekkel történő kapcsolattartásban is feladatot vállalt.

Ebben a körben találhatóak meg azok az önkéntesek is, akik potenciálisan felkérhetők egyes részfeladatok ellátására szállítástól a beszerzésig, a közösségi tér kinyitásától az adományok válogatásáig. Ez az a kör, akiket a közösségi tér krízisen kívüli működése során is első körben keresnek meg a Szervezők egyes problémák megoldásánál.

Ebből a csoportból segítőként az adományok válogatásához, beszerzéséhez, szállításához bevontak száma 6 fő.

Bevont önkéntesek és azok kapcsolati rendszere

A bevont önkéntesek körébe tartoznak azok az önkéntesek, akik kívül esnek a Szervezők és a közreműködő önkéntesek körén, mert nem e két csoport valamely tagjához kapcsolódnak személyes kapcsolaton keresztül, hanem a közösségi tér által befogadott, vagy szervezett egyes programok, események, adománygyűjtések során vonódtak be. Napi kapcsolatuk a működtetésben nincs, nem rendszeres támogatók, de a közösségi tér felhívásaira azonnal reagálnak, programjaikon részt vesznek. Ebből a csoportból segítőként az adományok válogatásához, beszerzéséhez, szállításához bevontak száma 20 fő.

Másodlagos elérések

A másodlagos elérések körébe azok a személyek tartoznak, akik a bevont önkéntesek csoportjába tartozókhoz köthetők, velük, vagy miattuk kapcsolódtak az adománygyűjtéshez, de korábban nem kapcsolódtak semmilyen módon a közösségi térhez. Ebből a csoportból segítőként az adományok válogatásához, beszerzéséhez, szállításához bevontak száma 35 fő.

Online közösség

Az online közösség csoportba tartoznak azok, akik a Labor Café online közösségi felületeit követik figyelik, de semmilyen más módon nem köthetők a Labor Caféhoz, a fenti csoportok egyikébe sem tartoznak. Ebből a csoportból kerültek ki javarészt azok, akik pénzadományukkal segítették az adománygyűjtést és akadt közöttük olyan, aki tárgyadományával járult hozzá a gyűjtéshez. (Az online közösség Facebook interakcióinak analitikája a mellékletben található.)

Mozgósítás, a bevonódás mértékének időbeni alakulása és jellege

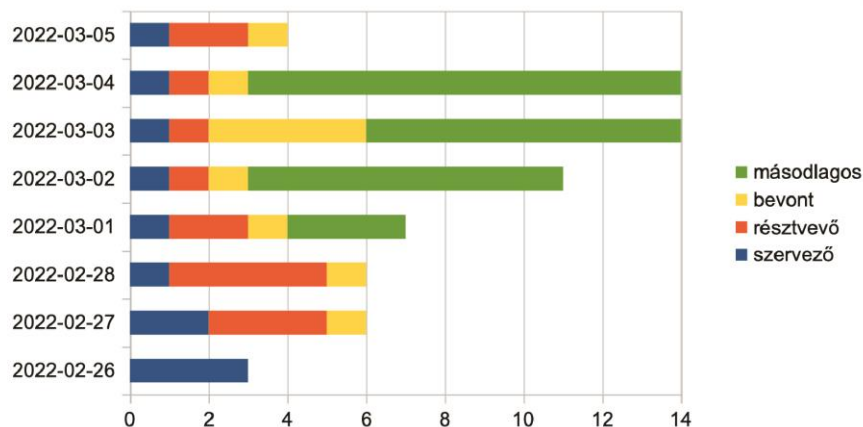
Az Ukrajna ellen február 24-én, csütörtökön megindult orosz invázió után azonnal érezhetővé vált a menekülők mozgása Magyarország észak-keleti határainak mentén. A Szervezők február 25-én értesültek arról „A”-tól, hogy Beregsurány környékén megindultak a menekülők, kézitáskákkal, kis méretű bőröndökben pár holmival lépik át a határt gyalogosan, több százan. A szervezők a hétfői napra adománygyűjtést hirdettek meg közösségi felületeiken február 25-én este 19:54-kor. Másnap kora reggel egyeztetve „A”-val a Szervezők módosították előző napi felhívásukat és közzétették, február 26-ára megnyitják a kávézót, hogy ott rendkívüli nyitvatartás keretében adományokat fogadjanak reggel 10 és 14 óra között. Ugyanebben a posztban adták közre azt is, hogy 27-én 9 és 14 óra között szintén várják az adományokat. Az első felhívás a Facebook adatai alapján a közzétételtől, 19:45-től éjfélig 450 organikus elérést generált, a második napon pedig 11 000 elérést generáltak az oldalon elhelyezett újabb posztok. A közösségi térbe szombati napon 11-en hoztak adományt, szinte kizárólag az online közösség tagjai közül, melyekkel még aznap elindultak a Szervezők, „A”-val egyeztetve Tiszabecsrre.

Február 27-én vasárnap mintegy 20-30 fő tért be adományaival a közösségi térbe, elsősorban a Bevont önkéntesek és azok kapcsolatrendszere, a Másodlagos elérések csoportjába tartozók és az Online közösség tagjai érkeztek adományokkal. Ezen a napon jelentek meg a Résztvevő önkéntesek segítő munkára jelentkezve. Az adománygyűjtés második napján egy kisebb haszongépjárművet töltöttek meg az adományozók tartós élelmiszerekkel, tisztító- és tisztálkodási szerekkel, csecsemőgondozási kellékekkel, melyekkel egy Szervező és egy

Résztevő önkéntes indultak el Panyolára. Az elkövetkező napokban exponenciálisan nőtt az adományozók száma. A Résztevő önkéntesekből 3, a Bevont önkéntesekből 10-12 fő jelentkezett önkéntes segítőnek a gyűjtés harmadik napján. Az adományozók száma meghaladta az ötvenet, így 28-án hétfőn, a gyűjtés 3. napján már több mikrobusznyi adományt osztottak szét a szervezők 4 település között.

A bevonódás időbeli alakulásáról elmondható, hogy leggyorsabban az online közösség reagált a felhívásra, és adományaikkal a gyűjtés első napján 10 fő feletti létszámban jelentek meg. Az első adománygyűjtő napon a Szervezők és azok kapcsolatrendszere köréből 3 fő vett részt az adományok szortírozásában. A második napon a Labor Cafében a Szervezők kapcsolatrendszere és a Résztevő önkéntesek összesen öt fővel fogadták az adományokat, egy fő Bevont önkéntessel közösen, aki adományával érkezett, de látva a feladatokat, maradt segíteni a munkát. A Szervezők kapcsolatrendszere és a Résztevő önkéntesek adták a kezdeti operatív csapatot, majd a feladatok és az adományok mennyiségének növekedésével a Bevont önkéntesek közül is kaptak szervezési, beszerzési, szállítási feladatokat már a harmadik naptól. (1. ábra)

ADOMÁNYOKKAL KAPCSOLATOS FELADATOKBA BEVONT CSOPORTOK LÉTSZÁMA ÉS IDŐBENI ELOSZLÁSUK

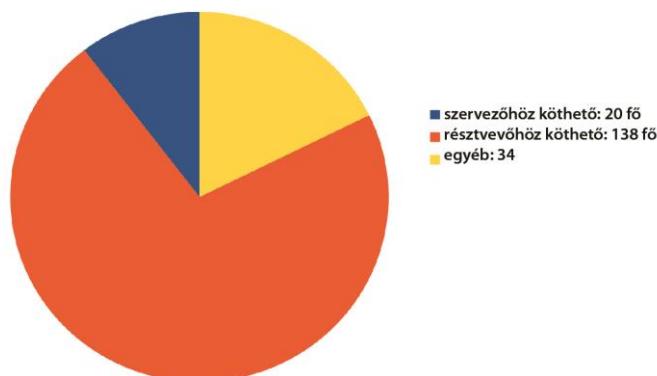
1. Ábra A Labor Café által kezdeményezett, menekülteket támogató tevékenységhez csatlakozó segítő csoportok létszámának változása, annak időbeli elosztása.

Az ábrán jól látható, hogyan váltotta ki egyre inkább a Szervezők csoportját előbb a Résztevő önkéntesek csoportja, majd fokozatosan a Bevont önkéntesek és a Másodlagos elérések csoportja. A Labor Café körül kialakult közösségi hálózat fokozatosan gyűrűzött egyre kijebb a Szervezőktől és vonta be a közösség többi tagját.

A tárgyadományozókkal kapcsolatosan csak becslésekre lehet hagyatkozni, hiszen az események rövid ideig tartó, intenzív lezajlása miatt a tárgyakat adományozók regisztrációja nem történt meg. Azt azonban világosan fel lehet mérni, hogy a tárgyi adományok jelentős része a Másodlagos elérések csoportjából és az Online közösségből érkezett.

A Labor Café jelentős anyagi támogatást is sikerrel vonzott be annak érdekében, hogy a krízishelyzetben beérkező tárgyi adományok mellett be tudja szerezni azokat az eszközöket, melyekre igény jelentkezik a menekültek ellátása, segítése közben. Az adományozók 10 nap alatt közel ötmillió forinttal támogatták a Labor Café projektet működtető alapítványt, melynek Szervezők az önkéntesei. Az alapítvány korábbi adománygyűjtő kampányaihoz képest extrém léptékűnek mondható pénzadományok becsatornázásában világosan megmutatkozik annak jelentősége, hogy a közösségi tér köré egy valós, „face to face” interakciókat magában foglaló közösségi együttműködés szerveződik. A közvetlen kapcsolaton alapuló bizalom elengedhetetlen ahhoz, hogy az egyes szereplők megfelelő hitelességgel legyenek képesek mozgósítani kapcsolatrendszerüket a pénzbeli adományok nyújtására. Fontos megjegyezni, hogy számtalan esetben adtak hangot, mind a tárgyakat, mind a pénzt adományozók annak, hogy azért nem nagy karitatív szervezeteket támogatnak, hanem egy a Labor Cafét üzemeltető kisebb szervezetet, mert bár alapvetően bíznak a nagy humanitárius szervezetekben is, mégis úgy érzik, egy kisebb, bizalmi viszonyokon, személyes kapcsolatokon nyugvó hálózat gyorsabban képes reagálni, pontosabban képes célozni az adományokat. Megvizsgálva az érintett időszakra vonatkozó bankszámla kivonatokat még inkább látszik a személyesség, a közvetlen kapcsolaton nyugvó bizalom. A pénzadományok közel 75%-át a Szervezők és a Résztvevő önkéntesek kapcsolatrendszerére, azon belül is „C” kapcsolatrendszerére adta. Az összes adományozóból (193 fő), 104 köthető az „C” kapcsolatrendszeréhez, aki nemzetközi ismerősi hálózatát mozgósította annak érdekében, hogy annak tagjai a Szervezők alapítványát támogassák. Megosztott toborzó szövegeiben kiemelte és képekkel illusztrálta, hogy kapcsolatban áll a szervezettel, ismeri annak működését és tagjait több éve, így bizalommal van feljűk azzal kapcsolatban, hogy a pénzadományok a megfelelő célokat fogják szolgálni. Ezt követték az online közösség tagjai, akik 89-en adományoztak pénzbeli támogatást (2. ábra). A 2. ábrán látható, hogy a Szervezők kapcsolatrendszeréhez köthető támogatók száma a legalacsonyabb, míg a Résztvevőkhöz köthető a legnagyobb adományozói kör 138 fővel. Az egyéb, a Szervezőkhöz és a Résztvevőkhöz nem köthető adományozók köre 34 főt foglalt magában a vizsgált időpontban. Az ábra nem tartalmazza a személyesen bevitt és az alapítvány adománygyűjtő urnáiban elhelyezett adományokat, mely adományozási módot a Bevont önkéntesek és Másodlagos elérések csoportja preferált a pénzadományok esetében.

**PÉNZADOMÁNYOK ELOSZLÁSA
A LABOR CAFÉHOZ KÖTHETŐ CSOPORTOK KÖZÖTT**

2. Ábra A Labor Cafén keresztül az ukrán menekültek megsegítésére érkezett pénzádományok felajánlóinak összetétele a Labor Caféhoz kötődésük szerint.

Szervezés és szerveződés – az adományok és információk áramlása

A kialakult helyzetben elengedhetetlen szerepe volt annak, hogy az egyes segítő szereplők egymással szoros kapcsolatban, megfelelő bizalmi szinten és közvetlen kommunikációs kapcsolatban álljanak. Ennek a kommunikációs csatornának a megléte és az egyes szereplők közötti bizalmi kapcsolat tette lehetővé azt, hogy az orosz invázió kezdete után két nappal létrejött egy olyan adománygyűjtő és elosztó lánc, mely képes volt közvetlenül és azonnal reagálni a szükségletekre, megoldani spontán kialakuló problémákat és az adományokat nagy tömegben is eljuttatni oda, ahol azokra a leginkább szükség volt. Ennek a bizalmi szintnek a kialakulásához nagyban hozzájárult az, hogy a Labor Café, mint adományokat gyűjtő és elosztó, kifejezetten erre a célra fókuszáló közösség és közösségi tér működik 2015 óta. Ugyanez a magas bizalmi szint jelentette az alapját annak is, hogy az adományaikkal támogatási lehetőséget kereső adományozók éppen a Labor Cafét választották, mint közvetítőt.

A 3. ábrán jól látható, milyen áramlás zajlott le az egyes aktorok között. „A” és „B” információval látta el Szervezőket arról, melyek azok a felmerült igények, melyekhez adományokra lenne szüksége az egyes befogadó településeknek. Ezt az információt a Labor Café csatornáin megosztották a közösséggel, akik a kéréseknek megfelelő adományokat hozták a közösségi térbe. Ezeket az adományokat az önkéntesek megfelelően előkészítve adták tovább a településeknek. A települések igényeikkel az „A”-hoz és „B”-hez fordultak, ők továbbították az igényeket a Labor Cafén keresztül az adományozóknak, így rövidítve le az adományokhoz hozzájutás idejét.

INFORMÁCIÓK ÉS ADOMÁNYOK ÁRAMLÁSA AZ AKTOROK KÖZÖTT

3. Ábra: A segítők közötti információk áramlása a Labor Café ukrán menekülteket segítő tevékenysége során a háború első 10 napjában

A tíz nap alatt kialakult rutin szerint „B” naponta több alkalommal jelezte a Szervezők és „D” felé a települések igényeit. „B” a beérkezett adományokból összeszedte azokat, melyek a kapott igénylistán szerepeltek. Amennyiben ezek közül valamelyiket nem találta az adományok között, Szervezők mozgósították kapcsolatrendszerüket a hiányzó cikk adományokból történő beszerzésére, vagy a beérkezett pénzádományokból megvásárolták azt. Az összeállított adománycsomagok elszállításáról „D” értesítette a települések képviselőit, melyek autót küldtek az egyes csomagokért. Némely esetekben a szállítást a Labor Café közösségén belül, a Bevont önkéntesek csoportjával, vagy a Másodlagos elérések csoportjából származó személyekkel oldották meg Szervezők.

Az érkező adományok fogadását, szétválogatását, csomagokba rendezését „D” irányítása mellett a Résztvevő önkéntesek és Bevont önkéntesek csoportja végezte. Azokban az időszakokban, amikor az adományok mennyisége jelentősen megnőtt mind a kimeneti, mind a bemeneti oldalon, Szervezők bevonták a Másodlagos elérésekből származó csoportokat is. Ilyenek voltak a közösségi szolgálatos diákok például, akiket a Bevont önkéntesek csoportjába tartozó pedagógusokon keresztül értek el a szervezők.

Rugalmas válaszok az adományozásban

Szervezők az orosz invázió megkezdése után két nappal látogattak a határra. Ott azt tapasztalták, hogy a már a helyszínen felállt nagy karitatív szervezetek munkatársai, önkéntesei sem infrastrukturálisan, sem emberi erőforrásokkal nincsenek felkészülve arra, hogy a folyamatosan érkező menekülteket és a szintén folyamatosan érkező civil adományokat fogadják, rendszerezzék, raktározzák. Az első összegyűjtött adományokkal Tiszabecsre érkező szervezők február 16-án „A”-val és a vele kapcsolatban álló polgármesterekkel egyeztettek a helyszínen tapasztalható állapotokról, majd erre alapozva

döntöttek úgy, hogy az összegyűjtött adományoknak más helyet keresnek. Olyan hely megtalálása volt a cél ezeknek a praktikus, azonnali segítséget nyújtó csomagoknak az elhelyezésére, ahol megoldott azok kiadása a menekülők számára, nem pedig tartósan, vagy átmenetileg raktározásra kerülnek. Ennek érdekében Szervezők a polgármesterekkel Fehérgyarmatra az ideiglenesen felállított regisztrációs központba és idegenrendészeti állomásra indultak. Az idegenrendészeti területen fennálló speciális szabályok miatt ott nem tartózkodhattak a menekülteken kívül civilek segítőként, csak külön engedéllyel, így felmérve a korlátozott lehetőségeket Szervezők „A”-val és a polgármesterekkel az adományok Panyolán történő deponálása mellett döntöttek. A Labor Caféban az adományok gyűjtése 27-dikén is folytatódott, ezt a kisbusznyi szállítmányt már Panyolán helyezték el.

Február 28-án a panyolai önkormányzat adományelosztó raktárként regisztrálta a Katasztrófavédelemnél a Községi Házat. Az elkövetkezőkben a Labor Café minden olyan adományt, melyről „B” nem rendelkezett másként, a panyolai depóba szállítottak. Ezen a bázison a helyi lakosságból és az önkormányzati testület egyes tagjaiból és dolgozóiból felállt egy koordinációs csoport, mely kialakította a raktározásnak és az adományok továbbadásának rendszerét.

Jelentős előnyt jelentett a Labor Café kríziskezelő munkájában az, hogy folyamatosan friss információkkal rendelkezett „A” és „B” forrásaiból arról, milyen jellegű adományokkal lehet optimális segítséget nyújtani a menekültek számára.

Szervezők kezdetben a határon tapasztaltaknak megfelelően a nagy tömegben rövid idő alatt áthaladó menekültek számára készítettek egyéni csomagokat, ezt követően „B” karitatív szervezetének munkájára alapozva egynemű, de nagy tételű tematizált kontingensekre osztották az érkező adományokat. A ruhaneműket négy csoportra osztották: gyerek kabátok, gyerek ruhák, felnőtt kabátok, felnőtt ruhák.

Külön gyűjtötték az ágyneműhuzatokat, törülközőket, a takarókat és az ágyneműket, valamint külön a felnőtt és gyermek cipőket. Emellett az élelmiszereket és a tisztító-, tisztálkodó szereket az alábbi tematika szerint rendezték nagyobb egységekbe:

Az élelmiszereket

- tartós élelmiszerek
- konzervek
- krékerek, kekszek
- italok
- bébiétel.

A tisztító és tisztálkodási szereket

- fertőtlenítők
- mosó és takarítószer
- tisztálkodási szerek
- fogkefe, fogkrém.

Az intim termékekből, pelenkákból és babaápolási termékekből szintén nagy volumenű egységeket képeztek.

Ezeknek a csomagoknak a tervek szerint az volt a célja, hogy a nagy karitatív szervezet, melynek „B” munkatársa, raktáraikba juttatja, majd szétválogatva azokat eljuttatja oda, ahol szükség van rájuk. Az adománygyűjtés harmadik napján azonban, érzékelve a határátlépőknél

tapasztalható adománydömpinget és a befogadást végző településen a fogadáshoz szükséges felszerelések hiányát, valamint a nagy szervezetek kapacitáshiányát, a Szervezők egyeztetve „A” -val és „B”-vel stratégiát váltott az adományok begyűjtésében és elosztásában.

Az adományok azonnali felhasználhatósága érdekében Szervezők az önkéntesekkel közösen olyan egységcsomagok összeállítását kezdték meg, melyek 15, 30 és 40 főre elegendő élelmiszert, tisztálkodószert, 5 és 10 csecsemő ellátásához elegendő élelmet, ápolószert, pelenkát tartalmaztak. A lakossági, civil adományozóktól érkező tárgyadományok mellé a befolyt pénzadományokból a tartós élelmiszeres dobozok megtöltéséhez levesporokat, konzerveket, műanyag evőeszközöket, tányérokat és poharakat vásároltak nagy tételben, ezzel támogatva a befogadást végző települési önkormányzatok azonnali segítségnyújtó munkáját. Az önkormányzatok számára nagy kiszerelesű fertőtlenítő és takarítószerket, mosáshoz szükséges mosószerket és azonnali elsősegélyt nyújtó gyógyszereket, kötszereket vásároltak. Mindezekre nemcsak azért volt szükség, mert a települési önkormányzatok forráshiánnyal küzdve nem voltak képesek megoldani ilyen volumenben mindezek azonnali beszerzését, hanem azért is, mert a határszéli településen nehezen hozzáférhetőek gyógyszertárak, nagykereskedések, különösen a hétvégi és esti időszakokban.

A negyedik napra beállt rendszer szerint „B” folyamatosan adta le az információt, mely településre hány fő érkezik, ahhoz a településeknek milyen eszközökre van szükségük, a Szervezők pedig a közösség bevonásával és a pénzadományok segítségével az önkéntesekkel összeállították az induláshoz szükséges csomagokat matractól a gyógyszerekig.

A tíz nap során segítséget nyújtottak járványkezelésben is a Szervezők. Számos esetben fordultak meg a szállásokon olyan, mély szegénységből érkező kárpátaljai roma családok, akik körében parazitafertőzések voltak jelen. Szervezők gyorsan reagáltak a szükségletekre azzal, hogy tetűirtó szereket, fésűket és hajszárítókat vásároltak nagy mennyiségben, majd mosó és szárítógépek vásárlásával segítették azt, hogy az egyes paraziták és bakteriális fertőzések, mint a fejtetű, a rüh és az ótvar, ne terjedjenek tovább az elszállásolt menekültek között. Az egyes hirtelen létrehozott szálláshelyeken, melyek között voltak roma missziós házak, tornatermek, kultúrházak, gyakran teljes infrastruktúra kialakítására volt szükség. A matracokon, ágyneműkön túl olyan eszközökre, melyekkel ételeket lehet készíteni, tápszereket melegíteni, mosni, szárítani, így „B” információi alapján a Szervezők a pénzadományokat ezek beszerzésére fordították.

A Labor Café Adománykávézó Nyitott Közösségi Tér Szervezői és közössége a vizsgált tíz napban összesen mintegy 80 köbméter adományt mozgattak meg, melyeket szétválogattak, rendszereztek és közvetlenül azokra a helyekre juttatták el, ahol azokra a legnagyobb szükség volt. A rendszer alapját két nap alatt állították fel a szervezők és önkéntesek csoportjával közösen, melyekkel a közösségi tér megnyitása óta folyamatosan dolgoznak különböző ügyek mentén szerveződve, bevonva ezekben a munkákba a helyi közösséget is. A tér és az azt körülvevő személyek kapcsolathálózata gyorsan, rugalmasan volt képes reagálni a folyamatosan felmerülő és változó új igényekre és kihívásokra. A segítségnyújtás középpontjában a közösségi tér állt, mely explicit módon deklarálta kitűzött céljai között, hogy az önkéntesség és adományozás helyi központjává kíván szerveződni, annak érdekében, hogy segítse az együtt cselekvést krízishelyzetekben. A tíz nap alatt a közösségi teret

üzemeltető alapítvány 15 településen segített több száz menekült befogadásának körülményeit megteremteni, ellátásukat biztosítani kizárólag a közösség mozgósításával és támogatásával.

Az esettanulmányban összefoglalt tíz napot követően folyamatosan változott a közösségi térben nyújtott segítség módja és hatósugara. Ezek a változások folyamatosan reagáltak a menekültek szükségleteire, majd egy ponton túl igazodtak a rendelkezésre álló forrásokhoz adományozói attitűdökhöz. A kialakított ideiglenes befogadó állomásokkal közel egy éven át tartott a szervezet együttműködése, az ott elszállásoltak üzemi étkeztetéséhez alapanyagokat, a befogadott családok gyerekeinek játékokat, tanuláshoz szükséges eszközöket és más, esetenként felmerülő támogatást folyamatosan biztosított az alapítvány és a Labor Café közössége. A korábban támogatott ideiglenes befogadó állomások megszűnésével, a háború kezdete után egy évvel a közösségi tér a megyében tartósan letelepedő ukrán állampolgárságú, magyarul nem beszélő családokat segítette lakhatási támogatással, élelmiszer beszerzéssel és magyar nyelvtanfolyam szervezésével. Az ehhez szükséges forrásokat a Labor Cafét működtető alapítvány meghívásos pályázatokból finanszírozta 2023 decemberéig. A segítő tevékenység a források és a menekültek számának csökkenésével fokozatosan átalakult pénzügyi szociális jellegűvé, így az egykori támogatottak most a közösség tagjaiként, a közösségi teret használókként vannak jelen a Labor Café életében.

Összegzés

A Labor Café Adománykávészó Nyitott Közösségi Tér a 2014 óta folyamatosan zajló szemléletformálással és jótékonyági felhívásaival az általa elért közösségben egy olyan szocializációs mintát alakított ki, mely a hely köré szerveződő hálózat mentén mozgósította a közösséget az elmúlt évek során több alkalommal. Azzal, hogy segítő programjaik nyitottak, nem egy bizonyos hátrányos helyzetű csoportra irányulnak, hanem a szolidaritás szellemiségét diverz és változó célcsoport felé irányuló gyakorlati cselekvésen keresztül teszik megélhetővé, elmélyítik a kölcsönösségbe vetett bizalmat az egyénben, egyúttal segítik a segítő és segített közötti alá-fölérendelt viszony oldását. A különböző háttérű csoportok közötti együttműködéseket élénkítő segítő, szabadidős, kulturális, vagy szakmai programok célja a helyi közösségen belüli gyenge kötések számának növelése, az együttműködések keresztül a közösségen belüli bizalom és a helyi társadalom egészében megjelenő társadalmi tőke erősítése. Az így, közösen elért sikerek, a segítő tevékenységeken keresztül *segítőként* megélt közösségélmény a Labor Café köré szerveződő egyének együvé tartozását, segítő identitását erősítette. A többször megélt segítő szerep, az ismétlődő, támogatóként megélt pozitív élmények kellő motivációval szolgáltak a közösség tagjai számára ahhoz, hogy újra és újra együttesen lépjenek fel mások megsegítéséért az elmúlt években, így a háború első hónapjaiban is. A közösség kohézióját adó belső bizalom mentén létrejött megkötő társadalmi tőke a segítő folyamat során más csoportokkal együttműködve a közösség összekötő kapcsolati tőkéjét is erősítette, a menekültek megsegítése során az alulról jövő kezdeményezés bizalmi hálózatok rugalmas, mégis erős kötelékeként működött. Ugyanakkor jól érzékelhető a közösség menekülteket támogató munkája után két évvel, hogy a támogató hálózat, ha nem is merült ki teljesen, de regenerálódnia kell. Az adománykávészó kezdeményezés eredeti célja, hogy a segítségnyújtást, az adományozást és az önkéntességet a

mindennapi kultúra részévé tegye azzal, hogy a közösségi tér fenntartásába bevonja, támogatására ösztönzi a helyi lakosságot. A menekülteket támogató program során létrejött új kapcsolatok integrálódtak a kávézót körülvevő hálózatba, de a háborús menekültek segítése után két évvel is érezhető, hogy egy ilyen intenzív, hosszú ideig tartó támogató program után, békeidőben, de nehéz gazdasági körülmények között egyre komolyabb nehézségekbe ütközik a támogatók aktivizálása adományozóként.

Irodalom

- BEN-PORATH Y. (1980): The F-connections: Families, Friends, and Firms, and the Organization of Exchange. In Population and Development Review, 6.
- BOURDIEU P. (1998): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In Lengyel Gy.–Szántó Z. (szerk.): Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája, AULA Kiadó, Budapest.
- COLEMAN J. S. (1994): Társadalmi tőke. In Lengyel Gy.–Szántó Z. (szerk.): A gazdasági élet szociológiája. AULA Kiadó, Budapest.
- COLEMAN J. S. (1998): A társadalmi tőke az emberi tőke termelésében. In Lengyel Gy.–Szántó Z. (szerk.): Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája. AULA Kiadó, Budapest.
- CZIKE K. - KUTI É. (2006): Önkéntesség, jótekonyság, társadalmi integráció. Nonprofit Kutatócsoport és Önkéntes Központ Alapítvány, Budapest.
- FLAP H.: No Man is an Island(2002): The Research Programme of a Social Capital Theory. In FAVEREAU O.–LAZEGA L. (szerk.): Conventions and Structures in Economic Organization: Markets, Networks and Organizations. Oxford University Press, Oxford .
- FUKUYAMA F.(1997): Bizalom. A társadalmi erények és a jólét megteremtése.Európa Könyvkiadó, Budapest.
- GÁBOS A., TOMKA Zs., TTÓTH I. Gy. (2021): Társadalmi kirekesztés, szegénység és társadalmi kohézió TÁRKI Társadalomkutatási Intézet Zrt., Budapest.
- HANIFAN L. J. (1916): The Rural School Community Center. Annals of the American Academy of Political and Social Science, 67.
- HOSKINS B. -JESINGHAUS J. -MASCHERINI M. -Munda, G. -Nardo, M. -Saisana, M. - Van Niljen, D. -Vidoni, D. -Villalba, E. (2006): Measuring Active Citizenship in Europe -EUR REPORT 22530 -Joint Research Center of the European Commission.
- JACOBS J. (1961): The Death and Life of Great American Cities. New York, Random
- KELLER T. (2013): Értékek 2013. Bizalom, normakövetés, az államszerepéről és a demokráciáról alkotott vélemények alakulása Magyarországon. Kutatási jelentés. Tárki, Budapest.
- KOSTELKA F. (2014): The State of Political Participation in Post-Communist Democracies: Low but Surprisingly Little Biased Citizen Engagement. In: Europe-Asia Studies,Vol. 66, 2014/6.

<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09668136.2014.905386?scroll=top&needAccess=true>

KOPP M. -MARTOS T.(2011): A magyarországi gazdasági növekedés és a társadalmi jóllét, életminőség viszonya, Magyar Pszichofiziológiai és Egészséglélektani Társaság, Budapest.

KORNAI J. (2003): Tisztesség és bizalom a poszt szocialista átmenet fényében. Beszélő, 8, 6. 20-29.

KSH (2012): Önkéntes munka Magyarországon -A Munkaerő-felmérés 2011. III. negyedévi kiegészítő felvétele, Központi Statisztikai Hivatal.

<https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/onkentesmunka.pdf>

LOURY G. (1977): A Dynamic Theory of Racial Income Difference. In Wallace, P.A.– LeMund, A. (eds.): Women, Minorities, and Employment Discrimination. Lexington Press, Lexington.

LOURY G (1987): Why Should We Care about Group Inequality? In Social Philosophy and Policy, 5

MERTON R.K. (2002): TÁRSADALOMELMÉLET ÉS TÁRSADALMI STRUKTÚRA, Osiris Kiadó, Budapest.

ORBÁN A.–SZÁNTÓ Z. (2005): Társadalmi tőke, Erdélyi társadalom – 3. évfolyam 2. szám <https://erdelyitarsadalom.ro/files/et06/et-bbu-06-04.pdf>

PUTNAM R. D.(2000): Bowling Alone. The Collapse and revival of American community. Simon and Schuster, New York.

PUTNAM R. D (ed.)(2002): Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Societies.Oxford University Press, New York.

PUTNAM R. D.(1993): Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy.Princeton University Press, Princeton.

SIK E.(2016): The socio-economic basis of xenophobia in contemporary Hungary. In: SIMONOVITS B.–Bernát A. (eds.): The social aspects of the 2015 migration crisis in Hungary. TÁRKI, Budapest.

http://www.tarki.hu/hu/news/2016/kitekint/20160330_refugees.pdf

SIK E.-SIMONOVITS B.-SZEITL B.(2016): Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban. Regió, 24., 2., 81-108.

STOLLE D. (2002): Trusting Strangers: The Concept of Generalized Trust in Perspective.” In SCHAAL G.S. (szerk.) Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft. Schwerpunktheft 4, 2/4, pp. 397-412.

TAKÁCS E. (2018): A szolidaritás alakváltozásai - Az együttműködés lehetőségei és gátjai a mai Magyarországon, Napvilág Kiadó, Budapest.

TÓTH I. Gy. (2009): Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom érték szerkezetében.A gazdasági felemelkedés társadalmi felemelkedés társadalmi-kulturális feltételei című kutatás zárójelentése. Tárki, Budapest.

TÓTH J. – BERNÁT A. (2022): Menekültválság 2022-ben Az Ukrajna elleni orosz agresszió menekültjeinek magyarországi fogad(tat)ása in KOLOSI T. – SZELÉNYI I. – TÓTH I. Gy. (szerk. 2022): Társadalmi Riport. TÁRKI, Budapest. 347-367

UTASI Á. (2002): A bizalom hálója. Mikrotársadalmi kapcsolatok, szolidaritás. Új Mandátum Kiadó, Budapest.

WILKINSON R.-PICKETT K. (2010): The Spirit Level. Why GreaterEquality Makes Societies Stronger. Bloomsbury, New York